

محتوای آموزشی

پایه هفتم

بخش اول

هنرهای تجسمی

مشاهده

درس اول

اهداف درس

- آشنایی با طراحی از پدیده‌ها
- پرورش خلاقیت در طراحی

انتظارات عملکردی

- تصاویر را ساده‌سازی کنند.
- از روی الگوی واقعی طراحی کنند.
- طرح انتخابی خود را به یکی از روش‌های طراحی نزدیک کنند.
- از اشیای پیرامون خود نمونه جدیدی به صورت طراحی اجرا کنند.

شرح موضوع

با توجه به مباحث تلفیقی این درس، قسمت اول: مرحله مشاهده و خلاقیت و قسمت دوم: اصول طراحی مطرح می‌شود. طراحی و نقاشی، اولین راه برقراری ارتباط انسان با هم‌نوع خود از دوره‌های پیش از تاریخ تا به امروز است. به تدریج و با پیشرفت زندگی بشر، طراحی به عنوان عنصری تزئینی در زینت بخشیدن به سفالینه‌ها و سپس نقش برجسته‌ها در معماری کاربرد وسیعی پیدا کرد و کم‌کم جایگاه خود را به عنوان شاخص مهمی در ساخت اشیاء و لوازم زندگی روزمره (مانند فلزکاری، پارچه‌بافی، قالی‌بافی

و تصویرسازی کتاب‌ها و...) تثبیت نمود و سرانجام به صورت هنری مستقل درآمد. از این رو می‌توان گفت که طراحی و نقاشی به عنوان هنر مادر شناخته می‌شود و می‌توان آن را یک زبان بین‌المللی برای مبادله افکار و انتقال احساسات دانست.

امروزه طراحی نه تنها در زمینه هنر، بلکه در زمینه تجارت، صنعت و علم نیز جایگاه ویژه‌ای دارد؛ مانند طراحی قطعات صنعتی، طراحی لوازم برقی و دیجیتال، طراحی ساختمان، طراحی فضاهای شهری و همچنین تصویرسازی آموزشی (در کتاب‌های علمی مانند کتاب‌های درسی، پزشکی و گیاه‌شناسی) و مانند آن. به همین منظور آگاهی بخشی به دانش‌آموزان به دلیل ضرورت طراحی و جایگاه آن در زندگی امروز، بسیار مهم است. تقویت مشاهده، تشویق و تفحص در طبیعت و محیط پیرامون، دانش‌آموزان را نسبت به اهمیت این درس و مشاهده دقیق آگاه می‌سازد. در اینجا برخی از ویژگی‌های مشاهده بیان می‌شود.

■ مشاهده نگاه کردن با کنجکاوی است.

■ برای مشاهده از حواسمان کمک می‌گیریم.

■ در مشاهده هدف معینی را دنبال می‌کنیم.

■ مشاهده با دقت و صرف زمان همراه است.

■ در مشاهده ویژگی اصلی پدیده را درمی‌یابیم.

■ برای مشاهده تمرین لازم است.

پروورش سرعت برقراری ارتباط بین مغز و حرکت دست نیز از مهم‌ترین اهداف این بخش است. نقش معلم در این راه، انتخاب روش مناسبی برای دیدن دقیق اطراف و تحریک ذهن دانش‌آموزان و همچنین پروورش قدرت خلاقیت و نوآوری آنها است. دانش‌آموزان با این آموزش‌ها قادر به درک تفاوت‌های آثاری می‌شوند که به واقعیت شباهت بیشتری دارد و یا افکار ذهنی هنرمندان را نشان می‌دهد، یا برای رساندن پیام‌های گوناگون استفاده می‌شود. در این مبحث ابتدا روش‌های تقویت مشاهده، پیش‌بینی، و سپس به گام‌های ابتدایی طراحی پرداخته شده است.

فرایند تدریس (مشاهده)

گام اول: (طراحی بازی توسط معلم) ابتدا از دانش‌آموزان خواسته شود که جسمی را در ذهن تصور کنند؛ سپس با نوشتن و طراحی آن، دوستان خود را متوجه شیء مورد نظر کنند. دانش‌آموز در این بازی؛ به اهمیت به کارگیری همه حواس، دقت، مشاهده و ساده کردن تصاویر پی می‌برد و برای یافتن جواب تلاش می‌کند.

گام دوم : پس از این بازی برای تفهیم بهتر مطلب و خودارزیابی، سؤالات زیر برای گروه‌ها مطرح شود :

■ چگونه موضوع انتخابی خود را طراحی کرده‌اند؟

■ چه بخش‌هایی از موضوع در طراحی برای آنها اهمیت بیشتری دارد؟

■ چگونه آنها را ساده کرده‌اند؟

گام سوم : در این مرحله از دانش‌آموزان خواسته شود تا با همفکری با گروه، عکس‌های صفحه ۲

کتاب دانش‌آموز را مقایسه، و جمع‌بندی خود را در کلاس ارائه کنند.

گام چهارم : یک شیء در دسترس را انتخاب، و طرحی از آن رسم کنند.

گام پنجم : مشخص کنند، طراحی آنها به کدام یک از شیوه‌های طراحی شباهت بیشتری دارد که در

کتاب دیده‌اند.

شرح موضوع (طراحی)

برای شروع طراحی ابتدا به ساده‌ترین و مهم‌ترین عنصر در هنر تجسمی و طراحی یعنی «خط» پرداخته می‌شود. خط، حرکتی ممتد مثل حرکت مداد، قلم مو، گچ و یا هر وسیله اثرگذار دیگری روی کاغذ یا صفحه است. از خط برای کشیدن خطوط محیطی (مرز پیرامون یا شکل) و یا نشان دادن تیرگی‌ها و همچنین ایجاد بافت‌های متفاوت (بافت چوب و مو و...) می‌توان استفاده کرد.

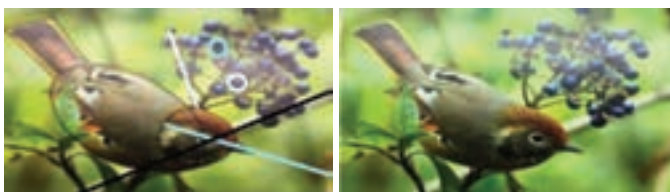

خط در انواع متفاوتی مانند خط افق (خط پهنه دریا، سطح صاف زمین و یا لبه میز و...)، خط عمود (در طبیعت به صورت تنه درختان، تیرهای عمودی چراغ‌های خیابان، خطوط کنار ساختمان‌های بلند) خط مورب (کنار کوه‌ها و یا هر سطوح شیب‌دار دیگر) خط منحنی (موج دریا، حرکت ابرها در آسمان و یا پیچش موها)، خط شکسته و دندان‌دار (رعد و برق، ردیف دندان‌های حیوانات وحشی) وجود دارد.

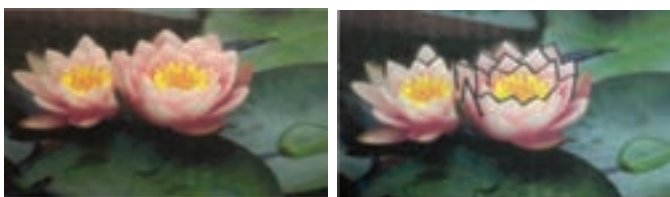
در اینجا ترکیب خطوط مورب و ایجاد خطوط متقاطع در شاخه‌های درختان، ریتم خطوط عمودی در تنه‌های درختان و همچنین چگونگی استفاده از سطوح ساده در رسم اندام دیده می‌شود.

فرایند تدریس (طراحی)

گام اول : برای تقویت قدرت دید و شناخت انواع خطوط از دانش آموزان خواسته شود، تصاویر متعددی از بریده مجلات و روزنامه‌ها در کلاس درس پیاورند و انواع خطوط را روی آنها بررسی کنند یا نشان دهند. نمونه‌هایی از این تمرین‌ها برای راهنمایی بیشتر آورده می‌شود.

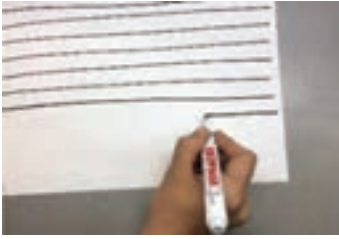

استفاده از شکل لوزی برای ساده کردن گلبرگ‌ها و خطوط

خطوط شکسته و دنداندار منحنی

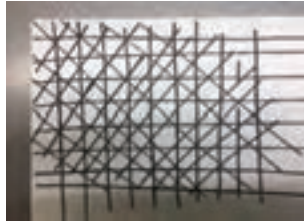
تقویت قدرت دست و رسم انواع خطوط قوی و محکم از تمرین‌های مهم در شروع طراحی است. برای رسم خط در طراحی باید از حرکت سریع دست و کشیدن خطوط آزاد و یکدست استفاده کرد و از کشیدن خطوط مقطع و یا بریده بریده خودداری شود. برای تمرین و قدرت بخشیدن به چگونگی کشیدن خطوط، گام‌های بعدی در تدریس در ادامه آمده است.

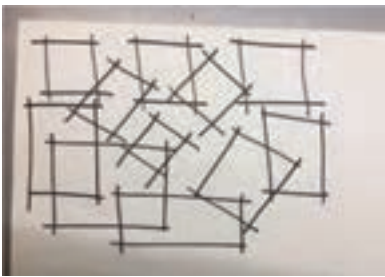
گام دوم: از دانش آموز خواسته شود روی کاغذهای باطل یا روزنامه با یک مداد نرم یا ماژیک خطوط افقی و موازی رسم کنند. برای شروع می‌توان این کار را با چشم بسته و با تمرکز روی حرکت دست انجام داد. خطوط از راست به چپ و چپ به راست ترسیم شود.

کشیدن خطوط موازی افقی از راست به چپ

گام سوم: مراحل بالا با خطوط عمود و مورب، منحنی‌های باز و بسته تکرار شود. این تمرین برای تقویت قدرت دست و هماهنگی فرمان مغز با دست بسیار مفید است. کشیدن خط را با هر وسیله‌ای می‌توان انجام داد؛ مانند انواع مداد، خودکار، روان نویس و

رسم خط عمود از بالا به پایین و برعکس — خطوط مورب و دیگر خطوط

گام چهارم: با استفاده از تکرار، خط سطوح متفاوتی رسم شود. برای رسم سطوح بهتر است از ترکیب انواع خط استفاده شود؛ به عنوان مثال برای ایجاد انواع چهارضلعی (انواع مربع، مستطیل و دوزنقه) می‌توان از تقاطع خطوط عمود و افق و مورب استفاده کرد. این تمرین با منحنی‌های بسته و برای کشیدن دایره یا بیضی‌هایی با اندازه‌های متفاوت نیز تکرار شود.

از تکرار خط، سطح به دست می‌آید.

گام پنجم: از دانش آموزان خواسته شود گروه‌هایی را تشکیل دهند و هر گروه اشیاء، حجم‌ها، موجودات و گیاهانی را در ذهن خود مجسم کنند که مبنای آنها شکل دایره (مربع یا مستطیل) است. سپس از هر کدام از گروه‌ها خواسته شود با مشارکت اعضای گروه و در زمانی کوتاه (زمان پیشنهادی ده دقیقه) چند نمونه از آنها را به ساده‌ترین حالت ممکن طراحی کنند. (اسکیس سریع و بیان حالت). توجه کنید که با ایجاد کار گروه‌ها و فعالیت‌های مشارکتی می‌توان علاوه بر ایجاد هیجان و پویایی در کلاس، دانش‌آموزان را به همفکری و تبادل نظر ترغیب، و در نهایت در تجربه همدیگر سهیم کرد.

درس دوم

تنوع طرح‌ها

اهداف درس

- آشنایی با ساده‌سازی در طراحی
- آشنایی با طراحی ذهنی
- آشنایی با طراحی کاربردی با الهام از پدیده‌های طبیعی

انتظارات عملکردی

- با استفاده از شکل‌های هندسی به ساده‌سازی اجسام بپردازند.
- از گل‌ها طراحی کنند.
- با الهام گرفتن از گل‌ها اشیای کاربردی طراحی کنند.

شرح موضوع

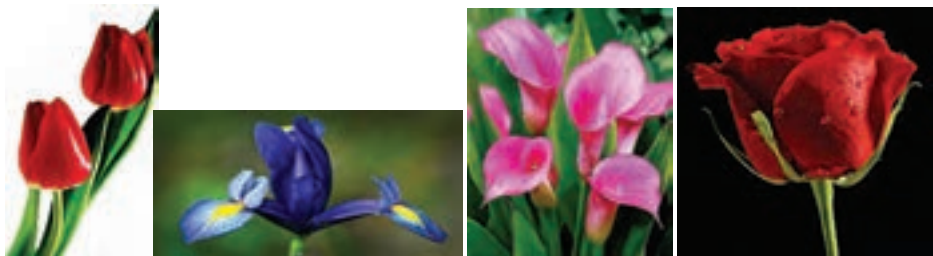
این درس نیز مانند درس قبل در دو مرحله تدریس می‌شود. اولین مرحله مشاهده، مقایسه، طراحی ذهنی و پدید آوردن خلاقانه است.

فرایند تدریس

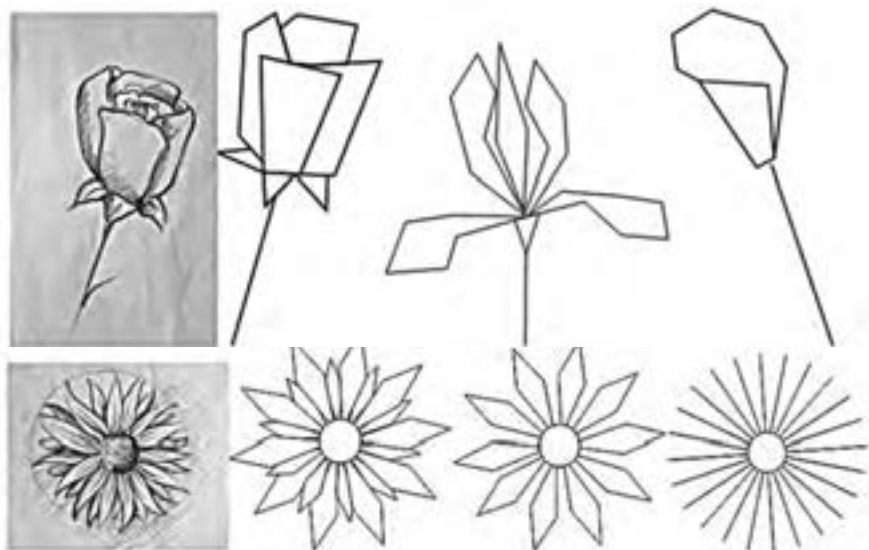
گام اول : با نمایش تصاویری از گل‌ها از گروه‌ها خواسته شود تا آنها را از نظر شکل کلی و چگونگی قرارگیری گلبرگ‌ها بررسی و دسته‌بندی کنند. ساده‌ترین نوع دسته‌بندی برای طراحی به دو دسته زیر است :
دسته اول : گل‌هایی که تقارن شعاعی دارند. منظور از تقارن شعاعی نوعی چیدن براساس مرکز تقارن و قرار گرفتن اجزا و عناصر به صورت متحدالمرکز است. بیشتر گل‌ها چنین ساختاری دارند؛ ولی با توجه به اندازه، تعداد شکل گلبرگ‌ها و همچنین اندازه قسمت مرکزی گل با هم تفاوت دارند. دسته دوم : گل‌هایی که گلبرگ‌ها خوشه را احاطه کرده‌اند. در این دسته قسمت مرکزی گل دیده نمی‌شود و گلبرگ‌ها به حال عمودی و ایستاده حول قسمت مرکزی قرار می‌گیرند. تعداد گلبرگ‌ها می‌تواند به حداقل کاهش یابد. در آنها عموماً حالت تقارن و نظم مشخصی دیده نمی‌شود.

اگر گلی در هیچ کدام از این دسته‌ها قرار نگرفت، آن را در گروه گل‌های خاص قرار دهید (مثل تاج خروس).

گام دوم : از دانش‌آموزان خواسته شود تا گل مورد علاقه خود را انتخاب کنند و با توجه به تفاوت‌های آنها ابتدا چیدمان گلبرگ‌ها و ساختار گل را با ساده‌ترین شکل نشان دهند. سپس براساس همان ساختار، گل را به صورت ذهنی طراحی و رنگ‌آمیزی کنند. برای طراحی از گل‌ها دانش‌آموزان به استفاده از خطوط منحنی و نرم هدایت شوند.

گام سوم : از دانش آموزان خواسته شود تا نمونه یا تصاویری از اشیا و لوازمی را شناسایی کنند که در اطرفشان، وجود دارد و در طراحی آنها از شکل گل استفاده شده است و با الهام از آنها و همچنین استفاده از تخیل خود، اشیای جدیدی به شکل گل طراحی کنند.

گام چهارم : آثار را به نمایش بگذارید و از هر گروه خواسته شود، تا درباره آثار گروه خود و گروه‌های دیگر صحبت کنند.

شرح موضوع

دومین مرحله این درس، ادامه آموزش اصول طراحی است. شکلی که دو بعد (طول و عرض) دارد، سطح نامیده می‌شود. همچنین روی چیزها را نیز سطح می‌گویند. سطوح در طبیعت و پیرامون ما به شکل‌های گوناگون وجود دارند. همهٔ سطوح‌ها از سه شکل هندسی دایره، مربع، مثلث یا ترکیبی از آنها به وجود می‌آید. همان‌طور که حرکت نقطه در فضا خط ایجاد می‌کند، حرکت یک پاره خط در فضا یا روی یک صفحه در یک جهت معین، موجب پدید آمدن سطح است. همچنین از کنار هم قرار گرفتن نقاط در یک صفحه و یا گسترش نقطه در دو جهت نیز سطح به وجود می‌آید. سطح را می‌توان از نظر شکل به طور کلی به دو دسته تقسیم کرد :

- سطوح هندسی که عبارت است از : دایره، مربع، مثلث، مستطیل، لوزی، دوزنقه، بیضی.
- سطوح غیر هندسی : به طور کلی به هر سطحی که شکل منظمی نداشته باشد، غیر هندسی می‌گویند. تشخیص اینکه تمام اشیا، گیاهان و موجودات بر پایه کدام شکل هندسی و یا ترکیبی از آنها به وجود آمده، بسیار مهم است.

فرایند تدریس

گام اول : از دانش‌آموزان خواسته شود، تصاویر مختلفی از اشیایی مانند انواع کوزه، بطری، گلدان و... تهیه کنند. همانند نمونه، قسمت‌های مختلف شیء را جدا و به سطوح ساده هندسی تبدیل کنند. برای رسم خط از همان خطوط آزاد و یکدستی استفاده شود که در فصل گذشته تمرین شد. (تجزیه و تحلیل جسم) برای هدایت دانش‌آموزان به مبحث مورد نظر، بهتر است سؤالات زیر پرسیده شود :

- قسمت‌های استوانه‌ای را به چه شکلی می‌توان ساده کرد؟
- قسمت‌های کروی را به چه شکلی می‌توان تبدیل کرد؟
- قسمت‌های مخروطی یا مخروط ناقص را به چه شکلی می‌توان ساده کرد؟
- کدام شکل‌ها را می‌توان با خطی به دو قسمت مساوی تقسیم کرد؟
- این خط در طراحی چه اهمیتی دارد؟

گام دوم : در گام بعدی وسایلی مانند گلدان، بطری و کوزه در کلاس لازم است. همانند تمرین قبل ولی این بار با مشاهده مستقیم، طراحی از اشیاء با استفاده از سطوح مختلف انجام می‌شود. نکته مهم در این طراحی علاوه بر ساده کردن شیء به سطوح ساده، شناخت تناسب بین قسمت‌های مختلف آن و همچنین رعایت تقارن است. هدف این تمرین، درک مستقیم اشیاء و حجم‌ها و تقویت قدرت مشاهده دانش‌آموزان است.

الفبای تصویر

درس سوم

هدف درس

■ شناخت عناصر بصری یا الفبای تصویر

انتظارات عملکردی

- طرح ذهنی خود را از میوه برش خورده بکشند.
- با مواد در دسترس به صورت گروهی، میوه‌ها را حجم سازی کنند.
- اشیاء و حجم‌هایی را طراحی کنند که شکل کلی آنها بر اساس دایره، مربع و مثلث است.
- طراحی از میوه را بر اساس کره و برشی از آن انجام دهند.
- از حجم‌ها بر اساس مکعب طراحی کنند.

شرح موضوع

برای شناخت و درک هنرهای تجسمی ابتدا باید الفبای آن را آموخت؛ همان‌طور که برای یادگیری هر زبان، ابتدا باید الفبای آن را یادگرفت و سپس به کلمات، جملات و درک معانی رسید؛ الفبای هنرهای تجسمی نیز درک آثار هنری را برای افراد آسان می‌سازد. به زبان ساده الفبای بصری به دو دسته تقسیم می‌شود: الف) عناصر اولیه بصری ب) کیفیات بصری.

عناصر بصری شامل نقطه، خط، سطح، حجم، بافت، نور و رنگ می‌شود و کیفیات بصری شامل تناسب، تعادل، هماهنگی، کنتراست، تقارن، وحدت، نظم، تعادل و... است. دنیای پیرامون ما نیز از عناصر مهم بصری تشکیل شده است. در اینجا به شکل (فرم) و رنگ پرداخته می‌شود. تمام حجم‌ها نیز در اطراف ما از حجم‌های ساده‌ای مانند مکعب، کره، استوانه، مخروط و هرم (یا ترکیب و برش آنها) به وجود می‌آید. در درس پیش دیدیم که چگونه می‌توان حجم‌ها را به صورت سطح ساده کرد. این درس نیز ادامه همان مبحث است؛ ولی تأکید بیشتر بر حجم است.

فرایند تدریس

مرحله اول (عناصر بصری و کاربرد آن در طراحی)

گام اول : از دانش آموزان خواسته شود تا میوه دلخواه خود را به صورت ذهنی روی کاغذ بکشند.
گام دوم : این بار تصوّر کنند که میوه خود را با چاقو برش داده اند. طرح ذهنی خود را از میوه برش خورده بکشند.

گام سوم : سپس به صورت گروهی، بافت درون میوه ها را با بافت روی پوست آن مقایسه کنند.
گام چهارم : در گروه ها طراحی ذهنی خود را با نمونه واقعی یا عکس آن میوه مقایسه کنند.
گام پنجم : از دانش آموزان خواسته شود تا عناصری را که نام ببرند برای کشیدن طرح ذهنی خود استفاده کرده اند.

گام ششم : با جمع بندی پاسخ دانش آموزان، به معرفی عناصر بصری در هنرهای تجسمی پرداخته شود.

مرحله دوم (شکل یا فرم و کاربرد آن در طراحی)

گام اول

- سؤال : شکل کره از چه سطحی به وجود می آید؟
- شکل مکعب از چه سطحی به وجود می آید؟
- شکل مخروط از چه سطحی به وجود می آید؟

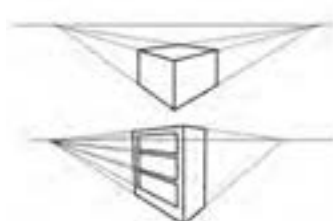
گام دوم : جدولی مانند زیر، روی تخته کلاس رسم کنید و از دانش آموزان خواسته شود تا اشیاء و یا حجم هایی را در جدول بنویسید که شکل کلی آنها براساس کره، مکعب و مخروط است.

مکعب	کره	استوانه	مخروط	هرم
یخچال	پرتقال	لیوان	گلدان (مخروط برش خورده)	تخته سنگ

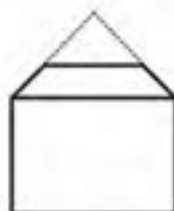
از انواع میوه با استفاده از دایره و کره طراحی، و سپس برشی از آنها را براساس برش کره رسم کنند.

گام سوم : در این مرحله، طراحی از محیط پیرامون براساس شکل مکعب انجام می‌شود.

اگر مکعب نسبت به ما زاویه داشته باشد
(پرسپکتیو دو نقطه‌ای)

اگر مکعب درست روبه‌روی چشم قرار
داشته باشد (پرسپکتیو با یک نقطه گریز)

یادآوری : همان‌گونه که دایره در پرسپکتیو بیضی دیده می‌شود در رسم مکعب نیز با توجه به جهت دید، وجوه آن از چهار گوش کامل تا انواع متوازی‌الاضلاع تغییر شکل می‌دهد. با رسم مکعب ساده می‌توانید اجسام و اشیای زیادی مانند انواع صندلی، میز، کمد، تلویزیون و رایانه و... را طراحی کنید.

گام چهارم : حجم‌سازی و ساخت حجم‌های کروی

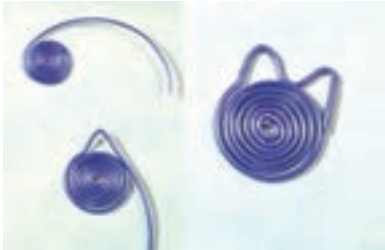
روش‌های متعددی برای ساخت حجم وجود دارد که بنا به شرایط سنی دانش‌آموزان به برخی اشاره

می‌شود.

■ استفاده از مواد شکل‌پذیر مانند گل، خمیر بازی و مانند آن : برای ایجاد جزئیات می‌توان با اضافه کردن خمیر و همچنین برداشتن و خراشیدن قسمت‌هایی از آن (با ابزارهایی مانند خلال دندان، لبه خط‌کش و نوک مداد و... به‌طور کلی ابزارهای قابل دسترس و غیر خطرآفرین در سر کلاس) شکل مورد نظر را به‌وجود آورد.

■ با استفاده از پیچیدن نخ کاموا و یا شکل دادن و در هم پیچیدن مفتول های فلزی

■ برش و تا کردن کاغذ یا مقوا و چسباندن آنها به هم
از دانش آموزان بخواهید روش های دیگری برای ساخت حجم پیشنهاد و اجرا کنند.

نظم

درس چهارم

هدف درس

■ آشنایی با ایجاد نظم در آثار هنری با الهام از طبیعت

انتظارات عملکردی

- نظم در پدیده‌ها و اشکال طبیعی را جست‌وجو و بررسی کنند.
- تأثیر نظم پدیده‌های طبیعی را بر آثار هنرمندان مطالعه و مقایسه نمایند.
- تکرار منظم نقطه‌ها، خط‌ها و سطوح، طرح‌ها و بافت‌های زیبایی ایجاد کنند.

شرح موضوع

نظم در مفاهیم و ظاهر طبیعت دیده می‌شود. مفاهیمی مانند فصول مختلف، جوانی و پیری، رشد و مانند آن، که در ذات خود نظم دارد. اگر به تمام موجودات (جانوران و گیاهان) با دقت نگاه کنیم، متوجه نظم خاصی می‌شویم.

فرایند تدریس

مرحله اول (تجسم نظم از طریق نمایش و نقاشی)

گام اول : در اطراف خود چه درخت‌هایی می‌بینید؟ آیا تا به حال به اندازه، شکل و بافت برگ‌های آنها توجه کرده‌اید؟ آیا می‌دانید هر یک از بخش‌های درخت، نظم خاصی دارد؟ (گفت‌وگو در مورد پرسش‌های مطرح شده در کلاس)

گام دوم : از دانش‌آموزان خواسته شود از هر گروه یک نفر برای اجرای نمایش خلاق داوطلب شود و نقش درخت را اجرا کنند. بازیگر درخت، باید به جای تنه، شاخه و برگ از پاها، دست‌ها و سر خود، استفاده کند.

گام سوم : افراد گروه نام درخت را حدس بزنند و برای کمک به کامل شدن درخت، برایش برگ مناسب و منظم طراحی کنند و به درخت بپوشانند.

گام چهارم: دانش‌آموزان در باره ویژگی‌های برگ‌ها مانند اندازه، شکل و بافت طراحی‌ها صحبت کنند.

گام پنجم: در این مرحله با هدایت معلم در مورد نظم در کار گروهی (اشاره به مفهوم نظم) و نظم در درختان و برگ‌ها (نظم ظاهری) گفت‌وگو می‌شود. بهترین فعالیت گروهی با رأی دانش‌آموزان انتخاب شود.

گام ششم: درخت پس از کامل شدن، بهترین حالت نمایشی را به خود بگیرد.

مرحله دوم

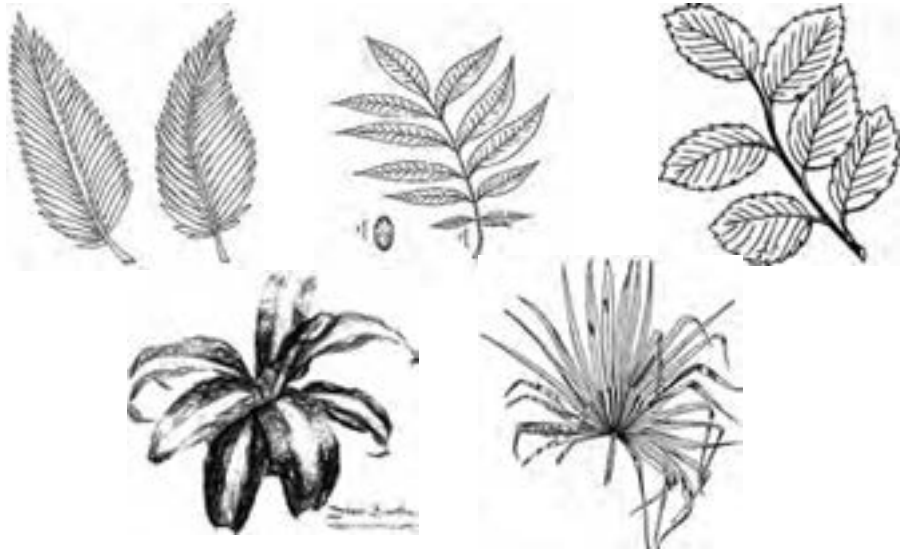
گام اول: با توجه به تصاویری از برگ‌ها و جنگل‌ها و یا حیوانات و انسان از گروه‌ها خواسته شود، نظم را در آنها با هم مقایسه، و وجوه تشابه آنها را از این لحاظ بررسی کنند. (آنچه ابتدا، جلب توجه می‌کند رعایت تقارن در بسیاری از نمونه‌های طبیعت است. تقارن را علاوه بر تک تک اجزا، بلکه در کل ساختار طبیعت، می‌توان مشاهده کرد؛ به عنوان مثال چشم حیوانات هم در ساختار اصلی خود و هم چگونگی قرارگیری در صورت متقارن است. این نظم در شکل رگ‌برگ‌ها، قرارگیری شاخه‌ها در اطراف تنه درخت و... دیده می‌شود.)

گام دوم: مجموعه‌ای از تصاویر برگ‌ها را در گروه با هم مقایسه کنند. تقارن و نظم را در خود برگ‌ها و همچنین قرارگیری آنها را روی شاخه‌ها بررسی کنند.

گام سوم: از دانش‌آموزان خواسته شود انواع برگ‌ها را به طور ذهنی طراحی، و آنها را روی یک شاخه ترکیب کنند. بسیاری از برگ‌ها در دو طرف شاخه به صورت کاملاً متقارن و یا پلکانی قرار می‌گیرند. برخی از برگ‌ها از یک نقطه خارج می‌شوند. این گونه برگ‌ها یا مانند شکل سمت راست در یک سطح قرار دارند و یا مانند شکل سمت چپ به صورت حجم کره مانند دیده می‌شوند.

از دانش آموزان خواسته شود، گروه‌هایی تشکیل دهند (بر اساس تشابه شکل‌ها) و با گل‌های طراحی شده در درس قبل و برگ‌های طراحی شده در این درس، ترکیبی منظم ایجاد کنند. این ترکیب می‌تواند منظم و متقارن و یا نامتقارن باشد. از این ترکیب‌ها می‌توانند برای تهیه کاغذ کادو و تقویم استفاده کنند.

گام چهارم : (نظم مفهومی)

یکی از نمودهای نظم در طبیعت تغییر فصول است. از دانش آموزان خواسته شود با طراحی یک تقویم با استفاده از فصول، نظم مفهومی را در طبیعت به نمایش بگذارند.

نکته : ساده‌ترین راه برای نشان دادن چهار فصل تغییر رنگ است. برای فصل بهار می‌توان رنگ‌هایی را به کار گرفت که با اضافه کردن سفید روشن شده‌اند؛ مانند انواع صورتی، گل‌بهی، سبزرده، بنفش روشن (یاسی) و... برای فصل تابستان رنگ‌های گرم (زرد و نارنجی و قرمز در بیشترین شدت خود) و همچنین آبی فیروزه‌ای و مهم‌تر از همه سبز با شدت زیاد پیشنهاد می‌شود. رنگ‌های پاییزی درجات متفاوتی از رنگ قهوه‌ای، سبز و نارنجی چرک دارد. برای زمستان رنگ‌های سرد (رنگ‌هایی که درجات آبی، بنفش و سبز در آنها دیده می‌شود) پیشنهاد می‌گردد. بهتر است از سبز خالص برای رنگ سبز در فصل زمستان استفاده نشود.

نقاشی از پدیده‌های طبیعت

درس اول

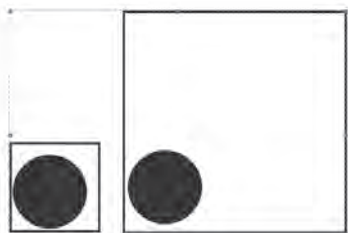
هدف درس

■ شناخت نقطه در طبیعت و کاربرد در آثار هنری

انتظارات عملکردی

- مفهوم نقطه در هنر تجسمی درک کنند.
- با مشاهده طبیعت و آثار هنری، انواع نقطه را تشخیص دهند.
- با تکرار و ضرب آهنگ نقاط، نقش آفرینی کنند.
- از لکه‌ها و نقاط نامنظم، شکل‌های معنی‌دار خلق کنند.

شرح موضوع

ب

الف

مفهوم نقطه در هنر تجسمی با تعریف آن در ریاضی تفاوت دارد. نقطه تجسمی اندازه و شکل معینی ندارد. شکل واحد با توجه به تغییر اندازه کادر می‌تواند نقطه و یا سطح تعریف شود. در شکل (الف) دایره برای کادر مورد نظر نقطه‌ولی در شکل (ب) همان دایره با توجه کادر، سطح شناخته می‌شود.

فرض کنید در شب از فاصله‌ای دور به پنجره‌های روشن خانه‌ها نگاه می‌کنید. در این حالت پنجره‌ها به صورت نقاط ریز نورانی به نظر می‌رسد؛ ولی اگر به همان پنجره‌ها از فاصله‌ای نزدیک نگاه کنیم، آنها را سطح و حجم می‌بینیم. نقطه تجسمی، اندازه و شکل معینی ندارد. بسیاری از پدیده‌ها از کنار هم قرار گرفتن نقطه‌ها ایجاد می‌شود. برگ‌های درختان، سنگ‌های رودخانه و مانند آن، نمونه‌های بسیار زیادی از این مثال‌ها است که در طبیعت و دنیای اطراف ما وجود دارد. نقطه‌ها در واقع سطح‌ها و حجم‌های کوچک شده است.

فرایند تدریس

گام اول: (کار گروهی) از دانش‌آموزان خواسته شود تا عکس‌هایی را از طبیعت جمع‌آوری کنند به صورتی که یک حجم یا پدیده طبیعی در یکی از عکس‌ها، نقطه و در عکس دیگر، سطح (یا حجم) دیده شود. برای هدفمندی کلاس، می‌توان گروه‌ها را در موضوعاتی مانند تصاویر گیاهی، جانوری و پدیده‌های طبیعی دسته‌بندی کرد و از آنها خواست تا تفاوت‌های آنها را بررسی کنند.

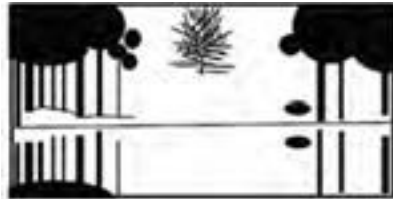

گام دوم : (طرح پرسش و پاسخ با همفکری در گروه)

- دوری و نزدیکی با تغییر اندازه نقطه چه ارتباطی دارد؟
- چیدمان نقطه‌ها در طبیعت به چه صورتی دیده می‌شود؟ منظم یا نامنظم؟
- آیا به جز نقطه عنصر دیگری نیز در تصویر دیده می‌شود؟
- در کدام تصاویر چیدمان منظم حاکم است و در کدام یک نامنظم؟
- هر تصویر از چه عناصری به وجود آمده است؟
- با همراهی دانش‌آموزان، آنها را تجزیه تحلیل کنید.

نمونه تجزیه و تحلیل ترکیب بندی با توجه به چیدمان نقطه و خط

گام سوم : (نقاشی چسباندنی یا کولاژ) کار گروهی
وسایل مورد نیاز :

- چسب مایع یا چسب ماتیک
- مقوای نسبتاً ضخیم (برای زمینه)
- مقوا و کاغذهای رنگی (می‌توان از قسمت‌های رنگی مجلات و اعلان‌ها نیز استفاده کرد) و پارچه‌های رنگی
- قیچی

دانش‌آموزان در دسته‌های چند نفری گروه‌بندی می‌شوند. از هر گروه خواسته می‌شود تا یک موضوع ساده مانند حرکت قایق‌ها روی آب، برگ‌ریزان پاییزی، پرواز پروانه‌ها و یا بادبادک‌ها (و مانند آنکه مجموعه‌ای از شکل‌های یکسان را در برمی‌گیرد) در نظر بگیرند و برای هر یک از اجزای آن، شکل‌هایی ساده طراحی کنند؛ جزئیات و قسمت‌های مختلف آن را نیز به صورت ساده نشان دهند. سپس با استفاده از برش آنها روی کاغذ (یا مقوای رنگی و یا پارچه) و سپس چسباندن و تکرار آنها روی زمینه، ترکیب‌بندی زیبایی به وجود بیاورند. هدف اصلی در این تمرین، تکرار یک یا چند شکل در کادر و به وجود آوردن ترکیبی جدید است.

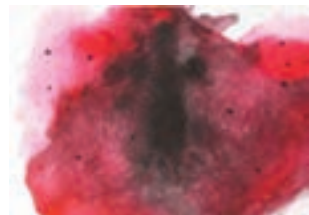
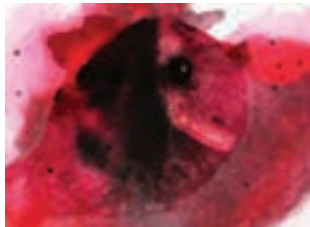
در نقاشی کولاژ ابتدا، باید پس زمینه کار اجرا شود؛ به عنوان مثال در تصویر گل ها دو مقوای آبی تیره و آبی روشن روی زمینه اصلی چسبانده، و با رنگ سبز (مداد رنگی یا گچ پاستل) روی آن کار شده است. سپس قسمت های جلوتر تصویر، مانند گل و برگ ها روی آن چسبانده شده است.

در این تصویر که با روش نقاشی چسباندنی همراه با رنگ آمیزی اجرا شده است، می بینید که چگونه با تکرار یک یا چند شکل، می توان فضایی جدید خلق کرد.

گام چهارم : (طراحی های گم شده): این تمرین حرکت خوبی برای تقویت قدرت خلاقیت و درک بصری دانش آموزان است. از آنها خواسته شود با ریختن یک رنگ مایع مانند مرکب یا گواش یا آبرنگ، روی کاغذ، لکه ای اتفاقی ایجاد کنند؛ سپس این لکه را به شکل شناخته شده ای تبدیل کنند. آنها می توانند با اضافه و حذف کردن قسمت هایی از لکه، شکل جدیدی طراحی کنند. همچنین می توانند دور تا دور تصاویری را که پیدا کرده اند با قیچی ببرند. تمام شکل های برش خورده را روی یک میز بگذارند و با همفکری یکدیگر و چیدمان تصاویر بریده شده کنار هم، تصویر جدیدی خلق کنند (کولاژ).

نقش گل‌ها

درس دوم

هدف درس

■ آشنایی با طراحی و رنگ‌آمیزی گل‌ها

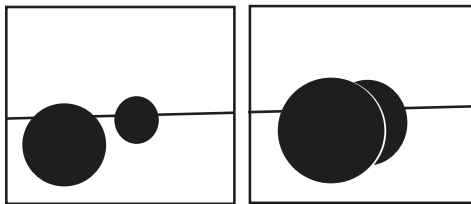
انتظارات عملکردی

■ به صورت ذهنی از گل‌ها طراحی کنند.

■ تأثیر رنگ روی نقاشی را بشناسند.

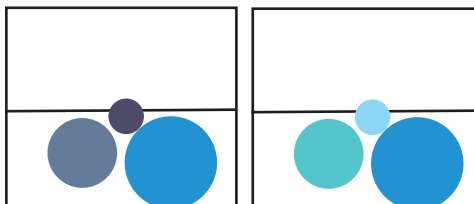
شرح موضوع

دانش‌آموزان در مبحث طراحی با چگونگی کشیدن گل‌ها آشنایی پیدا کرده‌اند. در این مبحث به فضا سازی و رنگ خواهیم پرداخت. راحت‌ترین راه در فضا سازی برای نقاشی و نمایش دوری – نزدیکی، تغییر اندازه است. اصولاً اشیاء و تصاویری که در جلو قرار دارند، بزرگ‌تر کشیده می‌شوند. نکته دیگر، روی هم قرار گرفتن تصاویر و تغییر فاصله آنها نسبت به پایین کادر است. هر چه تصویر به پایین کادر نزدیک‌تر باشد، جلوتر به نظر می‌آید و برعکس اگر آن را بالا ببریم، خود را عقب‌تر نشان می‌دهد. به تصاویر زیر توجه کنید :

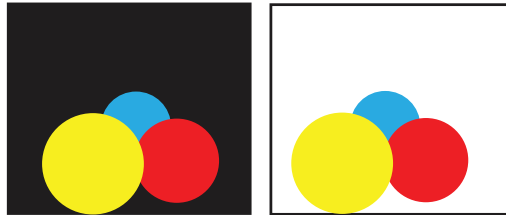

با روی هم انداختن نقاط می‌توان دوری و نزدیکی را نشان داد. نقاط کوچک‌تر و بالاتر، عقب‌تر نشان

داده می‌شود.

رنگ‌های تند و درخشان در تصویر جلوتر به نظر می‌آید و به تدریج به سمت عقب تصویر تیره‌تر و با روشن‌تر می‌شود.

شدت رنگ‌ها روی زمینه سیاه و سفید تغییر می‌کند. رنگ روشن مثل زرد، روی زمینه سیاه درخشان‌تر از همان رنگ، روی زمینه سفید است.

فرایند تدریس

گام اول: دانش‌آموزان در مبحث طراحی با چگونگی کشیدن یک گل ساده آشنا شدند. از آنها خواسته شود با تکرار چند گل و برگ در کنار هم به صورت ذهنی (گل‌های همسان یا متفاوت) به گونه‌ای طراحی کنند تا عقب و جلو بودن گل‌ها، مشخص شود. سپس با در نظر گرفتن دوری و نزدیکی گل، آنها را با رنگ‌های دلخواه رنگ‌آمیزی کنند. (در رنگ‌آمیزی نیازی نیست تا حتماً به طبیعت وفادار باشند و می‌توانند برداشت ذهنی خود را از رنگ انجام دهند.) لازم به ذکر است که در دسترس‌ترین وسیله رنگ‌آمیزی برای دانش‌آموزان، مدادهای رنگی است. پاستل‌های روغنی (مدادشمعی) نیز به دلیل داشتن رنگ‌های تند و درخشان مورد علاقه بسیاری از دانش‌آموزان است. از رنگ‌های رایج دیگر، آبرنگ و گواش است که برای استفاده از آن به مقوای مناسب و قلم‌مو نیاز است. بهتر است ابزار رنگ‌آمیزی به سلیقه خود دانش‌آموز انتخاب شود.

پس از پایان کار، نقاشی‌های دانش‌آموزان در کلاس به نمایش گذاشته شود.

پرسش‌های زیر در کلاس مطرح، و به بحث گذاشته شود:

- کدام رنگ حس آرامش را بیشتر القا می‌کند؟
- کدام رنگ هیجان و جنبش بیشتری دارد؟
- کدام نقاشی‌ها به طبیعت واقعی نزدیک‌تر است؟ چرا؟
- کدام نقاشی‌ها با برداشت ذهنی و آزاد اجرا شده است؟
- کدام یک می‌تواند حس بیشتری را در بیننده ایجاد کند؟

شرح موضوع

روش هنرمندان در نقاشی

واقعی: بعضی از هنرمندان در آثار خود به تقلید صرف از پدیده‌های طبیعی پرداخته‌اند. (مانند تصویر گل رز) ذهنی: برخی دیگر برداشت ذهنی و آزاد خود را از دنیای اطراف بدون واقع‌نمایی بیان می‌کنند و افکار و احساسات خود را از طریق آنها به نمایش می‌گذارند. هنرمندان ایرانی و تصویرگران کتاب‌های کودک از این دسته از هنرمندان هستند.

هنرمندان سنتی از تکرار منظم و شکل‌های ساده برای طراحی گل استفاده می‌کنند و در طراحی و رنگ‌آمیزی گل‌ها با وجودی که از طبیعت الهام می‌گیرند از آن تقلید نمی‌کنند. در نقوش تزیینی تکرار آنها منظم ولی در نگارگری چیدمان آنها به طبیعت نزدیک‌تر است. ولی در نقاشی واقع‌گرا هنرمند کاملاً به طبیعت وفادار است.

گام دوم: با نمایش تصاویر نگارگری ایرانی و آثاری از صنایع دستی ایران در کنار یک نقاشی واقع‌گرا، که نقش گل و گیاه در هر سه آنها وجود دارد، تفاوت در چگونگی نمایش گل را در آنها با هم مقایسه کنید.

بافت در نقاشی

درس سوم

هدف درس

■ شناخت و به کارگیری بافت در نقاشی

انتظارات عملکردی

- با استفاده از عناصر بصری بافت ایجاد کنند.
- بافت‌های گوناگون را در نقاشی به کار ببرند.

شرح موضوع

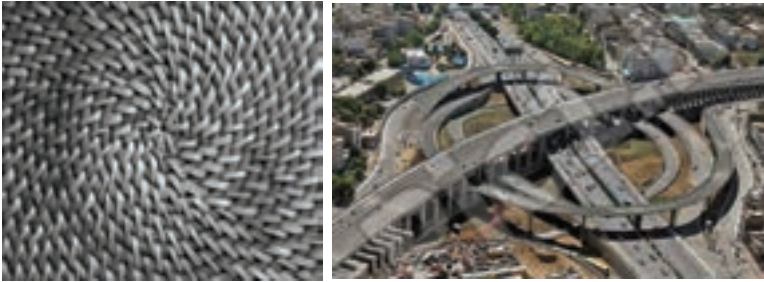
سطح هر چیزی، ظاهر خاصی دارد که به آن بافت می‌گویند. بافت علاوه بر اینکه به زیبایی کار کمک می‌کند از یکنواختی اثر نیز می‌کاهد. به طور کلی بافت بر دو نوع است :

الف) بافت لامسه‌ای : این نوع بافت علاوه بر اینکه دیده می‌شود، با لمس کردن نیز حس می‌شود. در بافت لامسه‌ای به طور مستقیم از سطوح بافت‌دار برای کار هنری استفاده می‌شود. اهمیت این بافت بیشتر در هنرهایی که ملموس است مانند نقش برجسته، مجسمه‌سازی، معماری و تزیینات آن دیده می‌شود.

ب) بافت بصری، این نوع بافت به دو صورت است :

حالت اول بافت تصویری : این بافت با کشیدن و شبیه‌سازی از شکل‌ها و استفاده از تصاویر واقعی ایجاد می‌شود. این بافت حس لمس کردن اشیای واقعی را در ما پدید می‌آورد.

حالت دوم بافت ترسیمی : با تکرار و ترکیب نقطه، خط، سطح، رنگ و... به صورت منظم یا نامنظم به دست می آید.

ایجاد بافت با خطوط منحنی

ایجاد بافت با استفاده از رنگ

ایجاد بافت با استفاده از ضربه قلم مو

ایجاد بافت با تکرار نقطه

ایجاد بافت با تکرار خطوط

فرایند تدریس

مرحله اول — گام اول

در ابتدا از دانش آموزان خواسته شود، قسمتی از صفحه را با هر وسیله ای که در اختیار دارند، «راه راه» کنند. بخشی دیگر از برگه را «چهارخانه» و قسمتی از کار را با تکرار گل ها پر کنند یا تکرار درختان یا توپ ها و...

گام دوم : هرکدام از موضوعات تکرار شده را تا جایی که با قسمت‌های دیگر ترکیب شود، ادامه دهند تا بین بخش‌های مختلف طراحی ارتباط برقرار شود.

گام سوم : این نقاشی را هر طور که دوست دارند کامل کنند. (به صورت کلاژ از بافت‌های نقاشی استفاده، و یا روی اجسام مختلفی طرح‌ها اجرا شود.)

گام چهارم : برای یادگیری بیشتر به جست‌وجوی بافت‌های پیرامون خود بپردازند و به صورت گروهی تعریفی از بافت ارائه کنند.

گام پنجم : آثار هنرمندانی را که در کلاس توسط معلم به نمایش درمی‌آید، مطالعه و بررسی، و درباره بافت‌های موجود در آن گفت‌وگو کنند.

گام ششم : با چه روش‌های دیگری می‌توان بافت را در نقاشی ایجاد کرد؟

مرحله دوم — گام اول (انواع روش‌های ایجاد بافت)

دانش‌آموزان گروه‌بندی شوند و از آنها خواسته شود هر گروه تعدادی کاغذ را در ابعاد مشخص (به عنوان مثال ۱۰ در ۱۰) بریده و اعضای هر گروه به یکی از روش‌های زیر در سطح مورد نظر خود، ایجاد بافت کنند) :

■ **بافت ترسیمی :** با مداد، خودکار، مدادرنگی و ماژیک و... یکی از انواع بافت ترسیمی را رسم کنند.

■ **بافت فشاری :** برای ایجاد این بافت می‌توان، کاغذ را روی سطوح بافت‌دار مانند سکه، سطوح چوبی، ته قابلمه و... گذاشته و با فشار پهنای مداد، بافت سطح زیرین را به روی کاغذ منتقل کرد.

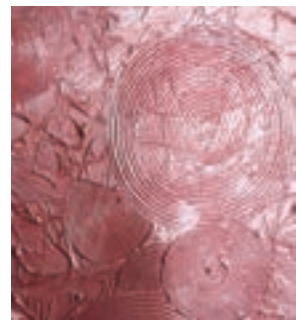
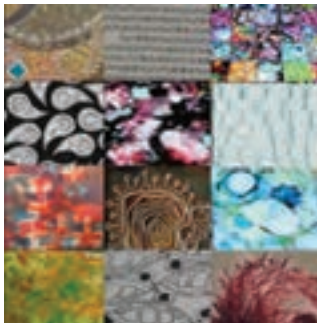
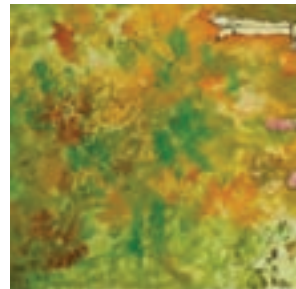
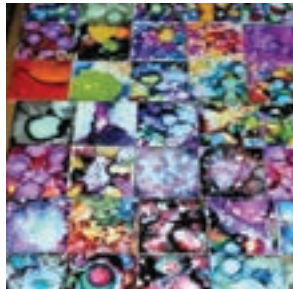
■ **بافت رنگی :** از دانش‌آموزان خواسته شود تا با ریختن، پاشیدن و مالیدن رنگ (رنگ‌های گواش، آبرنگ یا مرکب‌های رنگی) روی مقوا یا کاغذ (با همان ابعاد انواع کاغذ و مقوای ساده و گلاسه) بافت‌های رنگی ایجاد کنند.

■ **بافت خراش :** سطح مقوا را با پاستل روغنی به صورت تک رنگ یا رنگ‌های مختلف پوشانده؛ سپس با یک وسیله نوک تیز، طرحی را روی آن با خراش ایجاد کرد. در نمونه‌ای دیگر می‌توان، روی پاستل را با مرکب یا پاستل سیاه پوشاند. سپس می‌توان با ایجاد خراش، طرح‌هایی را روی زمینه ایجاد کرد. با استفاده از رنگ مرکب روی مقوا یا کاغذ گلاسه هم می‌توان لایه‌ای ایجاد نمود و پس از خشک شدن رنگ با طرح‌های ذهنی مورد علاقه، سطح را خراش داد.

■ **بافت با روش چاپ :** سطوح بافت‌دار مانند پشت برگ، دکمه، سکه و... را با لایه‌ای از رنگ گواش یا مرکب بپوشانند و آن را روی کاغذ منتقل کنند. با ساختن مهرهایی با پاک‌کن یا سیب‌زمینی و... نیز می‌توان این نوع از بافت‌ها را ایجاد کرد.

■ **بافت برجسته :** از قراردادن موادی مانند انواع چسب مایع و چسب چوب و یا خمیر دورگیر ویترای به صورت خط و نقطه روی مقوا یا هر سطح دیگری می توان بافت های زیبا و برجسته ای به وجود آورد و پس از خشک شدن آنها با گواش یا آبرنگ به رنگ آمیزی طرح ها پرداخت. (رنگ را مستقیماً می توانند به چسب چوب اضافه، و سپس روی سطح مورد نظر اجرا کنند) در روش دیگر می توانند چسب چوب را با پودر مل (نوعی گچ نرم که در ابزار فروشی ها هست) ترکیب کنند و آن را به صورت خمیر در بیاورند. لایه ای از خمیر را روی مقوا بزنند و سپس با شانه، چنگال، ته سوزن و... روی آن بافت دلخواه را ایجاد کنند. در مرحله آخر با چیدمان انواع بافت های انجام شده توسط گروه های مختلف در کنارهم، یک تابلو تزئینی برای کلاس درست کنید.

گام دوم : در گروه های چهار نفره، چهارنقاشی مشترک با بافت های خیالی بکشند. نقاشی های گروهی را در کلاس نمایش دهند و بافت های گوناگون را باهم مقایسه کنند.

نقاشی ایرانی

درس چهارم

هدف درس

■ آشنایی با نقاشی ایرانی

انتظارات عملکردی

- با الهام از انسان و طبیعت در نقاشی ایرانی اثری ایجاد کنند.
- در نقاشی‌های خود از شیوه رنگ‌آمیزی ایرانی استفاده نمایند.
- کار خود را جدول‌کشی کنند.

شرح موضوع

مثنی‌برداری از کارهای شاگردان رضا عباسی مکتب اصفهان تفاوت در نمایش طبیعی اسب (به صورت نیم‌رخ) در مقایسه با انسان (به حالت سه رخ) در این تصویر به خوبی دیده می‌شود.

برخی از ویژگی‌های نقاشی ایرانی را، که در تمام دوره‌های ایران به چشم می‌خورد، می‌توان به صورت زیر خلاصه کرد:

- نمایش تصاویر: نمایش انسان بیشتر از زاویه سه‌رخ، بدون سایه‌پردازی و طبیعت‌گرایی است. حیوانات را طبیعی‌تر از انسان و عموماً به صورت نیم‌رخ نشان می‌دهند. در نمایش گل و گیاه نیز به طبیعت وفا دارند؛ ولی گیاهان تا حدی جنبه تزیینی به خود می‌گیرند.

- در نقاشی ایرانی برای ترسیم حیوانات انسان و گل و گیاه بیشتر از خطوط منحنی استفاده می‌شود.

- در نمایش دوری نزدیکی، پرسپکتیو رعایت نمی‌شود؛ به عنوان مثال انسانی در عقب تصویر به همان اندازه انسانی است که در جلو تصویر قرار دارد.

اثر رضا عباسی، قلم‌گیری و توجه به تزیینات و نمایش جزئیات یکی از ویژگی‌های مهم نقاشی ایرانی است.

■ برای رنگ‌آمیزی از رنگ‌های درخشان و زنده به صورت تخت و بدون سایه روشن استفاده می‌شود.

■ تمام رنگ‌ها و شکل‌ها و تصاویر با خط دورگیری می‌شود که به آن قلم‌گیری می‌گویند.

■ در اطراف نقاشی کادرهایی کشیده می‌شود که به آن جدول‌کشی می‌گویند. تعداد آنها معمولاً از یکی بیشتر است.

■ در بسیاری از آثار نگارگری از خوشنویسی نیز استفاده می‌شود.

■ توجه به تزیینات و نمایش ریزه‌کاری‌ها از دیگر ویژگی‌های نقاشی ایرانی است.

به استفاده از خطوط منحنی در ترسیم عناصر نقاشی، اندازه یکسان اشخاص بدون در نظر گرفتن دور و نزدیکی و جگونگی جدول‌کشی توجه کنید.

■ نقاش ایرانی، نقاشی خود را از چند زاویه دید مختلف می‌کشد و به تصویر درمی‌آورد؛ به عنوان مثال در یک حیاط، حوض آب را از زاویه دید بالا و به صورت دایره کامل می‌کشد، در حالی که حیاط و درختان را از روبه‌رو به تصویر درمی‌آورد.

■ در نقاشی ایرانی یک ساختمان و یا کوه هیچ‌گاه به تنهایی در وسط کار ترسیم نمی‌شود و همیشه کشیدن آنها از کناره‌های کادر شروع می‌شود.

هفت اورنگ جامی

همان‌طور که مشاهده می‌کنید، هم‌زمان درون حیاط (دید از بالا) و بیرون آن (دیدن از روبه‌رو) با هم نمایش داده شده است.

فرایند تدریس

مرحله اول (تجربه نقاشی نگارگری)

گام اول : از دانش آموزان خواسته شود تا نمونه هایی از نقاشی ایرانی را به کلاس بیاورند و با مشارکت درباره ویژگی های آن در کلاس بحث شود.

گام دوم : شاید بتوان گفت اولین و مؤثرترین راه برای آشنایی و درک بهتر دانش آموزان با نقاشی ایرانی، کپی برداری از این آثار است. برای این کار از دانش آموزان خواسته شود تا یکی از آثار نگارگری ایران را به کلاس بیاورند و مراحل زیر را در طراحی انجام دهند :

۱ یک قطعه کاغذ کالک یا پوستی را روی نقاشی انتخاب شده بگذارند و با چسب آن را ثابت کنند.

۲ با مداد خطوط محیطی را رسم کنند. (دیاگرام)

۳ برای تقویت قدرت خلاقیت و سنجش درک دانش آموزان از مطالب مطرح شده در زمینه نقاشی ایرانی از آنها بخواهید تا تنها قسمتی از نقاشی را مستقیم از روی اصل کار طراحی، و دیگر عناصر آن را به دلخواه خود اضافه کنند؛ مانند اضافه کردن سنگ، کوه، درخت، بنا و

۴ در مرحله آخر جدول کشی و کادر دور کار را رسم، و سپس آن را رنگ آمیزی کنند.

۵ پس از پایان طراحی، آن را روی مقوا یا کاغذ با رنگ روشن دلخواه (مانند سفید، کرم، آبی روشن و...) منتقل، و سپس با مدادرنگی یا گواش و... آن را به دلخواه رنگ آمیزی کنند. پس از پایان رنگ آمیزی از روان نویس، خودکار و یا مداد مشکی برای قلم گیری استفاده کنند.

۶ برای اضافه کردن تزئینات نیز می توانند از همان خودکار یا روان نویس استفاده کنند.

مرحله دوم (نقاشی از ادبیات کهن با الهام از نقاشی ایرانی)

گام اول : در یک مستطیل دلخواه برای یکی از داستان های کتاب فارسی خود، یک نقاشی بکشند.
گام دوم : متن داستان را در لابه لای نقاشی یا خارج از آن بنویسند.
گام سوم : از رنگ های گوناگون و شاد برای رنگ آمیزی نقاشی خود استفاده کنند.
گام چهارم : نقاشی خود را با نگاره های نگارگران مقایسه ، و شباهت ها و تفاوت های آنها را جست و جو کنند.

گام پنجم : با توجه به نمونه ها در گروه های خود در مورد ویژگی آثار نقاشی ایرانی گفت و گو، و نتیجه را به کلاس ارائه کنند.

مرحله سوم (پژوهش، ارائه)

گام اول : هر گروه با تحقیق و مشورت، دو نگارگر ایرانی را انتخاب، و در مورد ویژگی های کار او گزارشی به کلاس ارائه کنند.

گام دوم : هر گروه درباره یکی از سبک ها و یا دوره های نقاشی ایرانی (قهوه خانه ای، نگارگری و...) جست و جو و به کلاس گزارش مختصری ارائه کنند.

موضوع: بحران آب

رخداد

از صبح آب خانه به دلیل ترکیدن شاه لوله در سر کوچه قطع شده است. یواش یواش همه کلافه می شوند و مادرم دائماً به سازمان آب زنگ می زند. پدرم با ناراحتی می گوید بپرس چقدر طول می کشد درست بشود. تمام تمرکز خانواده روی قطع آب خلاصه شده است و کسی حرف دیگه ای نمی زند.

اندیشه

پیش خودم مجسم می کنم که یک هفته آب قطع شود. تازه با قطع شدن آب می فهمم که چیزی که همیشه جلو دستم بوده، هیچ وقت برایم مهم نبوده است. از خودم می پرسم که آیا از این به بعد قدر آب را خواهم دانست و در مصرف آن صرفه جویی خواهم کرد.

عکس

سمت راست کادر، مادرم در حال تلفن به سازمان آب است و در وسط کادر پدرم را می بینم که دستش را به سمت مادرم دراز کرده است و می گوید بپرس قطع آب حدوداً چقدر طول می کشد و سمت چپ کادر برادر کوچکم دست به کمر ایستاده است و به این صحبت ها گوش می کند.

در این قسمت روند کلی آموزش عکاسی شرح داده می‌شود. ابتدا روش نوینی به نام عکاسی بی‌دوربین، به منظور عکاسی بدون دوربین به دانش‌آموزان معرفی می‌شود. این شیوه به تقویت دقت در نگاه کردن، شناخت کادر، ترکیب‌بندی و پرورش تفکر دانش‌آموزان می‌پردازد. از آنجا که دوربین عکاسی در دسترس همه دانش‌آموزان کشور نیست، این شیوه جایگزین مناسبی برای عکاسی کردن به جای دوربین عکاسی و یا گوشی تلفن همراه است. این روش در عکاسی پایه هفتم توضیح داده می‌شود؛ اما در هر سه پایه، تدریس آن سودمند و ضروری است. در هر پایه تحصیلی، طبق توضیحات یک مرحله به عکاسی بی‌دوربین اضافه می‌شود که در ادامه مطالعه خواهید کرد. دانش‌آموزان پایه هشتم عکس خود را به صورت نمایش در خواهند آورد و در پایه نهم به صورت کلاژ آن را به کلاس ارائه خواهند کرد.

با توجه به اینکه عکاسی با زندگی امروز عجین شده است و همه افراد در ثبت وقایع با عکاسی سعی می‌کنند، لازم است فرد، هنگام تدریس این درس، دارای دانش کامل‌تری از دانش‌آموزان باشد؛ لذا به توضیح مطالب مهم و ضروری در عکاسی نیز پرداخته‌ایم. بخش مقدمه‌ای بر عکاسی برای مطالعه معلمان عزیز است و بنابر ضرورت در کلاس می‌توان از این مطالب استفاده کرد. سپس به مطالبی پرداخته شده است که لازم است دانش‌آموزان در کلاس عکاسی با آن آشنایی پیدا کنند که بعضی از عناوین آن ممکن است در کتاب دانش‌آموز نباشد؛ اما دانش‌آموزان از آن سؤال می‌کنند و با توضیحات دبیران محترم، مطالب کامل خواهد شد.

لازم به ذکر است مطالبی برای مطالعه بیشتر معلمان، روی سایت گروه هنر دوره متوسطه اول دفتر تألیف کتاب‌های درسی قرار گرفته است؛ از جمله نمونه‌هایی از عکاسی به روش بی‌دوربین، باورپوینت آموزشی، بانک عکس به منظور عکس‌های بیشتر آموزشی، ماهنگ آموزشی، منابع و مآخذ برای مطالعه بیشتر، ارتباط با نویسندگان کتاب به منظور پاسخگویی به سؤالات.

عکاسی بی‌دوربین

اهداف درس

- ارتقای توانایی تفکر و تعمق
- آشنایی با نگاه خلاقانه
- آشنایی با مبانی اولیه عکاسی

انتظارات عملکردی

- در مورد مشاهدات خود فکر کنند و آنها را بنویسند.
- در مورد تفکرات و مشاهدات خود صحبت کنند.

شرح موضوع

ضرورت و اهداف آشنایی با عکاسی بی‌دوربین

دانش‌آموزان در این سن به دیده شدن، ابراز خلاقیت و درک شدن از سوی دیگران نیاز بیشتری دارند. با شیوه جدید و خلاقانه عکاسی بی‌دوربین، این امکان برای آنها فراهم می‌آید. بنابراین هدف این طرح علاوه بر آموزش عکاسی، آموزش تفکر و تعمق و پرورش خلاقیت از طریق این هنر است. بی‌دوربین فراتر از یادگیری فن عکاسی به دنبال یافتن راهی نوین است که توسط آن، دانش‌آموزان بتوانند فهم و شناخت جدیدی از خود و دنیای پیرامون به دست آورند و افکار و نظر و حتی شاید اعتقادات خود را به وسیله آن به تصویر بکشانند و به مخاطبان خود برسانند و در نهایت، هدف این روش، پیدا کردن راهی است که بتوان توسط آن، دانش‌آموزان را در شناخت مستقیم و بی‌واسطه جهان یاری کرد.

«منشأ پیدایش هیچ عکسی، دوربین و یا حتی صحنه مشاهده شده نیست؛ بلکه منشأ آن ذهن عکاس است؛ جایی که در آن یک تصویر پیش از اینکه روی فیلم عکاسی نقش ببندد، آنجا ایجاد شده است.» «مایکل فریمن»

بی‌دوربین چگونه به وجود آمد؟

بی‌دوربین حاصل تفکر جانبی چند معلم عکاسی است که به دلیل نداشتن دوربین، کلاس را تعطیل نکردند و پیش فرض‌ها را به چالش کشیدند و با شکستن ساختار موجود، امکان ساختن طرحی نو را رقم زدند.

بی‌دوربین چیست؟

این شیوه را باید مقدمه طرح واقعی عکاسی دانست. گفتنی است که در این روش به هیچ وجه از دوربین عکاسی استفاده نمی‌شود و تلاش خواهد شد که با کمترین هزینه و بدون استفاده از هیچ ابزاری، منفعل‌ترین دانش‌آموزان کلاس به جنب و جوش وادار، و به آنها اعتماد به نفس بیشتر برای ادامه راه داده شود. برای اجرای بی‌دوربین در کلاس، باید توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کرد که این روش چه دستاوردها و تأثیراتی در زندگی آنان خواهد داشت. یکی از مهم‌ترین مطالبی که باید در این مقطع سنی خاص در دانش‌آموزان تقویت کرد، مشاهده دقیق و نمایش رابطه‌ها در شکل‌گیری هر صحنه عکاسی است به طوری که ابتدا لازم است دورنمای این روش به دانش‌آموزان معرفی گردد. این امر به آگاهی دانش‌آموزان نسبت به کسب مهارت‌های پایانی کمک خواهد کرد و باعث ایجاد انگیزه و رغبت در مشارکت بیشتر خواهد شد.

همانند یک دانشجوی معماری، که ابتدا نمونه ساختمان را طراحی می‌کند و بعد از چند سال سراغ ساختمان واقعی می‌رود، این طرح هم در حکم زیر بنای عکاسی است و باید تمرین‌های آن با جدیت و دقت فراوان انجام شود.

دانش‌آموزان در این روش ذهنی، یاد می‌گیرند که نگاهشان را تقویت کنند و عمیق‌تر و دقیق‌تر و متفاوت‌تر از دیگران ببینند. همچنین می‌آموزند که به راحتی از کنار موضوعات روزمره، که هر روز می‌بینند، نگذرند. عکاسی بی‌دوربین با قدرت تجزیه و تحلیل افراد ارتباط دارد. باید با بیان این جمله، که همه شما دارای این توانمندی هستید، دانش‌آموزان را به تفکر وادار کرد. اعتماد به نفس در این شیوه باعث می‌شود افراد، نهایت تلاش خود را برای نشان دادن توانایی‌هایشان انجام دهند. دانش‌آموزان با هر توانایی خواهند توانست تفکرات خود را خلق کنند و این کار به آنها اعتماد به نفس و بیان شخصی می‌دهد.

چرا از روش بی‌دوربین استفاده می‌کنیم؟

۱ باعث تقویت نگاه (دیدن چیزهایی که عادی شده است) می‌شود.

۲ تصاویر به جای دوربین با تفکر و نگاه ما ثبت خواهد شد.

۳ هزینه‌ای در بر ندارد.

- ۴ می‌توان حاصل کار را به صورت نمایشگاه در مدرسه به نمایش گذاشت.
- ۵ می‌توان آن را همیشه و همه جا بدون داشتن ابزار و به سادگی انجام داد؛ چه در راه مدرسه، چه در حال غذا خوردن و اوقات دیگر.
- ۶ سبب افزایش مهارت نوشتن همراه با تجزیه و تحلیل مسائل می‌شود.
- ۷ موجب افزایش اطلاعات در زمینه جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی و روانشناسی، فهم و احترام به محیط‌زیست و طبیعت و حفظ آن و درک آفرینش می‌شود.
- ۸ باعث رشد کار گروهی خواهد شد.
- ۹ توانایی نوشتن طرح تحقیق برای یک طرح عکاسی را به فرد خواهد داد.
- ۱۰ توانایی تحلیل و ترکیب‌بندی عناصر بصری را در فضا افزایش می‌دهد.

تقویت چهار توانایی مهم

- چگونه می‌توان یک عکاس را بدون وجود عکس و بدون دوربین تصور کرد؟
- چگونه می‌توان بدون دوربین عکاسی، خود را عکاس نامید؟
- چگونه می‌توان، دانش‌آموز را ترغیب کرد تا در طرح عکاسی بدون دوربین شرکت کند؟
- نقش معلم در طرح بی‌دوربین چیست؟
- عکاسی، ثبت وقایع و لحظات و طرح پرسش‌چرایی اتفاقات روزمره زندگی است که اغلب مردم بی‌توجه از کنار آنها می‌گذرند. اگر بتوان در این حوزه به دانش‌آموزان آموخت که عکاسی چیزی فراتر از سرگرمی و ثبت خاطرات است، کمک بزرگی به رشد فکری آنها خواهد شد.
- پس اولین سؤالی که باید معلم هنر از خود بپرسد، این است که آیا نگاه من به عنوان معلم هنر با نگاه دیگران متفاوت است.

- چگونه می‌توان نگاه کردن و متفاوت دیدن را به عنوان معلم به دانش‌آموزان آموخت؟
- معلم در کارگاه بی‌دوربین به تقویت و پرورش چهار توانایی مهم در دانش‌آموزان می‌پردازد که شامل موارد ذیل است:

- الف) تقویت دقت و تغییر در نگاه
 - ب) تقویت تخیل
 - ب) تقویت تعقل یا تفکر دانش‌آموز
 - ت) کسب مهارت به کارگیری هم‌زمان دیدن، تخیل و تفکر
- با توجه به این چهار توانایی، باید با تمریناتی مرحله به مرحله، توانایی دانش‌آموزان را تقویت کرد.

فرایند تدریس

الف) تقویت دقت و تغییر در نگاه

برای تدریس بی دوربین لازم است به پرورش توانایی‌های پیش گفته پردازیم.

الف) تقویت دیدن : انتخاب این تصویر برای شروع درس بی دوربین علاوه بر جنبه طنز و ایجاد نشاط در کلاس، باعث جلب توجه و دریافت بهتر مفاهیم از جانب دانش‌آموزان خواهد شد. در اینجا باید به دانش‌آموزان این اجازه داده شود که با تصویر ارتباط برقرار کنند و خلاقیت خود را بروز دهند.

مسئله مهم، ایجاد انگیزه در اولین جلسه کلاس است. معلم خلاق می‌تواند هیجان لازم را در کلاس به وجود آورد تا همه دانش‌آموزان علاقه خود را به این درس نشان دهند.

گام اول : برای شروع درس به دانش‌آموزان تصویر کرگدنی نشان داده می‌شود که در تمام نقاشی‌های شاخ خود را نیز نقاشی می‌کند. (در این تصویر پیام‌های زیادی را می‌توان انتقال داد.)

گام دوم : از دانش‌آموزان خواسته شود تا آنچه را از تصویر درک می‌کنند، بیان نمایند.

گام سوم : با سؤالات زیر می‌توان دانش‌آموزان را به تفکر و تخیل بیشتر ترغیب کرد. (سؤالات باید از آسان به سخت طرح شود.)

۱. چه چیزی در تصویر می‌بینید؟
 ۲. چه چیزی در نقاشی‌های کرگدن مشترک است؟
 ۳. به نظر شما هدف نقاش از کشیدن این نقاشی چیست؟
 ۴. چرا شاخ کرگدن در همه تصاویر هست؟
 ۵. شاخ کرگدن نماد چه چیزی می‌تواند باشد؟
- بعد از گفت‌وگو در کلاس برای هدایت بحث، باید روی مبحث بسیار مهم پرورش تخیل دانش‌آموز، کار کرد. در اینجا می‌توان سؤالات دیگری مطرح کرد :
۱. به نظر شما چه افرادی به این کرگدن نزدیک هستند؟
 ۲. اگر از شما خواسته شود چنین منظور و مفهومی را به بیننده انتقال دهید، چگونه عمل می‌کنید؟
 ۳. چه داستان‌ها و مثال‌هایی در راستای این نقاشی به ذهنتان می‌رسد؟ آنها را برای کلاس بازگو کنید.

نکته: انتخاب این عکس برای درس عکاسی بی‌دوربین نشان‌دهنده این موضوع مهم است که ما تصاویر را آن‌گونه می‌بینیم که مغزمان دستور می‌دهد نه براساس واقعیت آن (براساس پژوهش‌های علمی، چشم، آن چیزی را می‌بیند که مغز ما فرمان می‌دهد؛ به عنوان مثال وقتی عجله داریم و دنبال کلید خانه، روی میز را جست‌وجو می‌کنیم، چشم ما بسیاری از وسایل دیگر را که روی میز قرار دارد، نمی‌بیند و فقط چشم به دنبال کلید خانه می‌گردد. بر خلاف عقیده عمومی، چشمان ما مانند دوربین کار نمی‌کند و نمی‌تواند به آن دقت و درستی تمام صحنه‌ای را ببیند و به‌خاطر بسیاری که در مقابلشان قرار دارد). همان‌طور که کرگدن در تصویر درخت و طبیعت شاخ خود را بزرگ‌تر از طبیعت پشت صحنه می‌بیند.

درس مهمی که از این تصویر لازم است دانش‌آموز دریافت کند، چگونه دیدن است و اینکه مغز دوست دارد چه چیزی را بیشتر ببیند. دانش‌آموزان در پایان درس بی‌دوربین این توانمندی را به‌دست خواهند آورد که بر مغز خود برای دیدن مسلط تر باشند.

توجه

یکی از مسائل مهم در مورد آموزش بی‌دوربین «توجه» است. «توجه» یکی از بخش‌های کلیدی تفکر است که به آن در زمینه آموزش کمتر پرداخته شده است. معمولاً توجه انسان به چیزهای غیر معمول جذب می‌شود؛ مثل یک صحنه تصادف در خیابان؛ اما این ضعف «توجه» را می‌رساند.

یکی از بخش‌های کلیدی تفکر، ادراک فرد از موضوع است، طبق تحقیقات، مشخص شده که ۹۰ درصد خطاهای تفکر، ناشی از خطاهای ادراک است و «توجه» عنصر کلیدی ادراک است. اگر انسان نتواند توجهش را هدایت کند، فقط می‌تواند الگوهای آشنای ذهن خود را ببیند.

به همین دلیل لازم است، معلم با تشویق دانش‌آموز برای توجه کردن به مسائل متفاوت زندگی در رشد و پیشرفت نگاه متفاوت، و توجه به تمام زوایای پنهان هر موضوع، درک آنها را از زندگی و موضوعات مختلف افزایش دهد. در این قسمت بهتر است به دانش‌آموزان تمرین‌های زیر داده شود:

گام اول: از دانش‌آموزان خواسته شود، حیاط مدرسه را در دفتر خود توصیف کنند؛ سپس به حیاط بروند و در حیاط برای بار دوم و با توجه زیاد به توصیف بپردازند. حالا به توجه خود نمره از یک تا ده بدهند (این نمره فقط برای توجه دادن دانش‌آموزان به تفاوت دیدن و نگاه کردن با دقت است. ثبت آن به عنوان نمره کلاسی باعث سرخوردگی دانش‌آموز می‌شود). با این تمرین به آنها نشان داده می‌شود که تفاوت زیادی بین نوشته اول و دوم وجود دارد و با خواندن نوشته‌ها در کلاس دانش‌آموزان متوجه تفاوت در نوع نگاه و دقت یکدیگر خواهند شد.

گام دوم: در این مرحله از دانش‌آموزان خواسته شود با توجه به عکس، درک و توصیف خود را از تصویر بنویسند.

شرح موضوع (دیدن حداکثری)

چگونه می‌توانیم با دیدن یک عکس یا نقاشی یا صحنه حداکثر آن را ببینیم و نه چیزهایی که به آنها علاقه‌مند هستیم.

گام اول: (این فعالیت ممکن است که در یک یا چند جلسه تدریس شود.) به دانش‌آموزان عکس‌ها و یا نقاشی‌های مختلف برای چند ثانیه نشان داده شود؛ سپس سؤالاتی در مورد تصویر پرسیده می‌شود. (بهتر است عکس‌هایی را انتخاب کنید که در آنها یک سوژه جذاب و یا برتر در کنار سوژه‌هایی قرار گیرد که معمولاً به آنها توجه نمی‌شود؛ به طور مثال: چند نفر نشسته‌اند؟ چند نفر ایستاده‌اند؟ اشیاء روی زمین کدامند؟ تعداد افراد داخل تصویر چند نفر است؟ چند نفر مرد و چند نفر زن هستند؟ رنگ لباس‌هایشان چیست؟ و...) .

عکاس: غزال مفاخری

برای اجرای عکاسی بی‌دوربین باید این انگیزه برای دانش‌آموزان به وجود بیاید که اجرای هر طرح عکاسی، بر زندگی ما چه تأثیری خواهد داشت. یکی از مهم‌ترین مفاهیم در این مقطع سنی نگاه کردن دقیق است تا با دیدن یک صحنه عکاسی بتوان، مخاطب را متوجه عمق چرایی و چگونگی وجودی آن صحنه کرد.

گام دوم: در مرحله بعد، ابتدا چند عکس و یا نقاشی به دانش‌آموزان نشان داده، و از آنها در مورد تصاویر، سؤالاتی می‌شود؛ به طور مثال با دیدن تصویر:

■ احساس شخص درون عکس را بیان کنید. غمگین است؛ ترسیده و یا خوشحال است و...

■ به نظر شما علت این حالت چیست؟

■ کودک در این عکس به چه چیزی فکر می‌کند؟

■ هنرمند از خلق و نمایش این اثر چه هدفی داشته است؟

■ با دیدن این عکس چه احساسی به شما دست می دهد؟

با گفت و گو در کلاس به پرسش ها پاسخ داده می شود. با این تمرینات، دانش آموزان علاوه بر توانمند کردن خود در توجه به همه جوانب هر اثر، متوجه ارزش های دیگری در عکس خواهند شد و یاد می گیرند که با دیدن هر تصویر به درک اثر، احساسات و هدف هنرمند پی ببرند.

مثالی از یک عکس بی دوربین

فعالیت شماره :

نام دانش آموز :	نام معلم :	تاریخ :
درس : عکاسی	موضوع : آلودگی محیط زیست	

رخداد : با پدر و مادرم در یک روز تعطیلی به اطراف شهر رفته بودیم. پدرم در جایی که درختان زیادی داشت ایستاد تا ناهار بخوریم. با اینکه همه جا خلوت بود به علت کثیفی و ریختن پلاستیک و آشغال نمی توانستیم جایی را برای نشستن پیدا کنیم که تمیز باشد، به همین علت پدر و مادرم شروع به جمع کردن پلاستیک ها و آشغال ها کردند تا بتوانیم روز تعطیل خود را در جایی تمیز سپری کنیم.

اندیشه : با دیدن این صحنه از خودم پرسیدم که چرا ما وقتی غذای خود را خورديم، آشغال هایمان را در طبیعت رها می کنیم؟

چگونه می توان از مواد پلاستیکی کمتری برای یک سفر یک روزه استفاده کرد؟ و اینکه همیشه از قبل کیسه هایی برای جمع آوری آشغال با خود داشته باشیم.

عکس : سمت راست تصویر، زیر یک درخت بزرگ، پدرم در حال جمع کردن پلاستیک و آشغال است. در وسط کادر درختان زیادی را می توان دید که زیر همه آنها مقدار قابل توجهی آشغال وجود دارد و سمت چپ تصویر مادرم با سبدی بزرگ در دست منتظر تمام شدن کار پدرم است.

«وقتی خداوند همه اشیا را خلق کرد به انسان رسید؛ به او این فرصت را داد تا بیافریند و ایجاد کند و اینجاست که انسان هنرمند و خالق آفریده شد.» .

«موريس مترلینگ»

فرایند تدریس

(ب) تقویت تخیل

گام اول : در این مرحله دانش آموزان گروه بندی می شوند و به هر گروه، یک عکس یا نقاشی داده می شود تا براساس آن عکس یا نقاشی، یک داستان بنویسند و در کلاس بخوانند. در این مرحله دانش آموزان می توانند به نقد و تحلیل کارهای یکدیگر بپردازند.

نکته : کم، زیاد است. در اینجا باید به دانش آموزان یاد آور شد که با کم نوشتن محصول بهتری به دست آورند و یاد آوری کرد که گاهی، یک تصویر (عکس یا نقاشی)، می تواند با خواندن یک کتاب برابری کند. آنها باید یاد بگیرند که در موضوع عکس باید هر چه ساده تر و کوتاه تر منظور خود را بیان کنند. در بی دوربین به عکس واقعی کاری نداریم و تمرکز ما بر نگاه و تخیل دانش آموزان است.

گام دوم : برای شروع از گروه ها خواسته شود تا با همفکری، موضوعی را انتخاب کنند. (این موضوعات می تواند شامل مسائل مهم در جامعه و زندگی بشر باشد یا مسائل نوجوانان؛ به عنوان مثال، کمبود آب یا تخریب محیط زیست، استفاده از پلاستیک و ریختن آن در طبیعت، اسراف آب و برق یا انرژی و سوخت، مراقبت از حیوانات و جلوگیری از انقراض آنها، ارتقای فرهنگ و جلوگیری از تخریب میراث فرهنگی و چگونگی حفاظت از آنها، خانواده و یا اخبار روز جامعه و...) .

گام سوم : دانش آموزان با هم فکری و مشورت، تفکرات خود را در مورد موضوع انتخابی به صورت گروهی بنویسند.

گام چهارم : از هر گروه یک نماینده، متن نوشته شده را به کلاس ارائه کند.

گام پنجم : معلم با توجه به نوشته ها به اصلاح، جمع بندی و نتیجه گیری می پردازد.

مثال : موضوع طرح، کمبود آب

دانش آموزان یک گروه، موضوع طرح خود را کمبود آب قرار می دهند و در گروه در مورد آن به صحبت می پردازند و هر چه را در ذهنشان هست، روی کاغذ می آورند و دیدگاه های جدیدی را به کمک گروه به نوشته های خود اضافه می کنند. از هر گروه خواسته می شود در مورد طرح خود در کلاس صحبت کند. یک نفر از گروه به عنوان سخنگو، طرح گروه را توضیح می دهد و بحث و تبادل نظر در مورد آن در کلاس صورت می گیرد تا گروه بتواند طرح را اصلاح کند.

دانش آموزان در این مرحله آمادگی دارند که با این شیوه عکاسی یا این نوع نگاه به عکاسی آشنا شوند و بتوانند، عکس هایی بدون دوربین در راستای طرح خود به کلاس ارائه کنند.

برای این کار سه مرحله مهم در نظر گرفته شده است که صبر و حوصله در آموزش را می طلبد. این سه مرحله به ترتیب شامل ۱- رخداد ۲- اندیشه ۳- عکس است که به توضیح آنها خواهیم پرداخت. ابتدا توجه شما به مثالی دیگر از عکاسی بدون دوربین جلب می شود.

فعالیت شماره :

نام دانش آموز : نام معلم : تاریخ : درس : عکاسی
موضوع :

رخداد : دانش آموز با توجه به موضوع طرح، اتفاق هایی را که در طول روز، هنگام آمدن به مدرسه و رفتن از آن و یا ساعات دیگر روز چه در خانه و چه در خیابان مشاهده می کند با نگاهی موشکافانه تر ببیند و اگر موضوعی به طرحش ربط داشت، آن را در ذهنش ثبت کند. همچنین با مرور خاطرات و وقایعی که در گذشته برای او اتفاق افتاده و به طرحش مربوط است، آنها را بازنویسی کند.

اندیشه : در این قسمت دانش آموز توضیح می دهد که چرا اتفاق مورد نظر به طرح او مربوط است و افکار خود را در زمینه موضوع در این قسمت بیان می کند؛ ممکن است پرسش و یا راهکارهایی در ارتباط با موضوع مطرح کند. دانش آموز در این قسمت به تجزیه و تحلیل افکار و موضوع خویش می پردازد.
عکس : ثبت یک لحظه از رخداد که بیشترین مفهوم را در طرح انتخابی دارد.

فعالیت شماره :

نام دانش آموز : نام معلم : تاریخ : درس : عکاسی
موضوع : خانواده

رخداد : مادرم با صدای بلند به همه اعلام می کند که شام آماده است؛ اما برادر و خواهر بزرگ من غرق در گوشی های خود هستند و به مادرم می گویند که کار دارند و فعلاً غذا نمی خورند. مادرم ناراحت از این موضوع برای من و پدرم غذا می کشد و مادر سکوت غذا می خوریم.
اندیشه : چه چیز ارزشمندتری از مادر من، داخل گوشی هست؟ چرا روز به روز ما از هم دورتر می شویم؟ چرا غذا خوردن در سکوت به من آن لذت همیشگی را نمی دهد؟
عکس : سمت راست کادر مادرم نشسته، بشقاب جلو دستش خالی و در حال بازی با چنگال است. سمت راست تصویر پدرم در حالی که سرش پایین است در حال خوردن غذا است و در وسط کادر، خواهرم روی مبل غرق در گوشی خود است.

شرح موضوع

(پ) تقویت تعقل با تفکر جانبی

اینجا ما یک پسر نامرئی می‌بینیم که توی خانه قشنگ نامرئی‌اش به یک موش کوچولویی تکه پنیری نامرئی می‌دهد؛ وای چه نقاشی قشنگی! تو هم دوست داری یک نقاشی نامرئی بکشی.

کتاب «من و دوست غولم» اثر شل سیلور استاین، داستان کوتاه «نقاشی نامرئی»

برای آگاهی از چگونگی تقویت تعقل و تفکر جانبی در دانش‌آموزان، ابتدا باید به مفهوم این نوع تفکر و مقایسه آن با تفکر عمودی پردازیم. تفکر عمودی انسان را در مسیری به دقت تعریف شده به سوی راه‌حل هدایت می‌کند. فرد در تفکر عمودی، هر بار یک قدم به جلو می‌رود. هر قدم، مستقیماً از قدم قبلی ناشی می‌شود که با آن پیوند محکمی دارد. وقتی شخص به نتیجه‌گیری می‌رسد، درستی آن نتیجه‌گیری از طریق درستی قدم‌هایی اثبات می‌شود که از طریق آنها، آن نتیجه به دست آمده است؛ درست مثل حل یک مسئله ریاضی.

تفکر جانبی، انسان را به سمت یافتن راه‌های جدید و متفاوت ترغیب می‌کند و حتی گاهی استفاده از این روش به طرح نظریات کاملاً غیرمنطقی منجر می‌شود؛ با این حال جست‌وجوی راه‌های جدید و متعدد، نشانه تمایل به خلاقیت است و باعث برانگیختن فکر می‌شود. تفکر جانبی، روشی است که بر پایه خلاقیت بنا می‌شود و به فرد کمک می‌کند تا خلاقانه ببیند، بیندیشد و بیان کند. انسان در تفکر جانبی، به منظور پیروی از یک مسیر حرکت نمی‌کند، بلکه به منظور ایجاد یک مسیر حرکت می‌کند. اکنون به طور خلاصه به مقایسه برخی از تفاوت‌های تفکر جانبی و عمودی می‌پردازیم.

ردیف	تفکر عمودی	تفکر جانبی
۱	تفکر عمودی گزیننده است.	تفکر جانبی زاینده است.
۲	تفکر عمودی با کنار نهادن مسیرهای دیگر، یک مسیر را برمی‌گزیند.	تفکر جانبی مسیری را انتخاب نمی‌کند بلکه در پی گشودن مسیرهای دیگر است.
۳	تفکر عمودی فقط در صورتی حرکت می‌کند که مسیری برای پیش رفتن باشد.	تفکر جانبی حرکت می‌کند تا مسیری را پدید آورد.
۴	تفکر عمودی ترتیبی است.	تفکر جانبی ممکن است جهشی باشد.

۵	در تفکر عمودی آدمی متمرکز می شود و هر آنچه را بی ربط است به کناری می نهد.	در تفکر جانبی از مداخله های اتفاقی استقبال می شود.
۶	تفکر عمودی محتمل ترین مسیرها را دنبال می کند.	تفکر جانبی دورترین مسیرها را می کاود.
۷	از تفکر عمودی، آفرینش خودخواسته افکار نو بر نمی آید.	تفکر جانبی روشی دانسته تر و خودخواسته تر برای فراهم کردن زمینه خلاقیت است.
۸	در تفکر عمودی آدمی مجبور است در هر قدم خود را تصحیح کند.	در تفکر جانبی او مجبور نیست چنین کند.
۹	در تفکر عمودی، آدمی از اطلاعات، صرفاً به دلیل اطلاعات استفاده می کند تا به سوی یک راه حل پیش برود.	در تفکر جانبی آدمی از اطلاعات نه به دلیل خود اطلاعات بلکه به صورتی برانگیزنده استفاده می کند تا سبب وقوع الگوسازی دوباره شود.

فرایند تدریس (استفاده از تفکر جانبی در ایجاد آثار هنری)

گام اول : معلم تصاویری را بین گروه ها پخش می کند تا در مورد مفهوم آن در گروه گفت و گو کنند.

گام دوم : سپس از آنان خواسته می شود از تصویر، پوستری ضد آن خلق کنند. در نگاه اول و با تفکر همیشگی، شاید به نظر بعید برسد، ولی با تفکر جانبی عملی است.

کادربندی

درس اول و دوم

هدف درس

■ آشنایی با کادربندی در عکاسی

انتظارات عملکردی

■ با استفاده از منظره یاب ویژگی های یک قاب بندی خوب را بیان کنند.

شرح موضوع

در این پایه دانش آموزان با مقدماتی از کادربندی به صورت تجربی اطلاعات به دست می آورند. مباحث تخصصی تر در عکاسی پایه هشتم می آید. به منظور اطلاع بیشتر در مورد کادربندی به توضیحات مبحث کادربندی پایه هشتم، مراجعه کنید.

فرایند تدریس

گام اول : از گروه ها خواسته شود تا در وسط یک کاغذ A4 یک مستطیل 3×4 ایجاد کنند.

گام دوم : موضوعاتی را در کلاس انتخاب کنند؛ یک بار، بدون کادر تهیه شده به آن نگاه کنند و یک بار از داخل کادر به موضوع نگاه کنند.

گام سوم : گروه ها با مشورت و هم فکری، تفاوت های دیدن موضوعات با کادر و بدون آن را به کلاس ارائه کنند.

گام چهارم : کاربردهای استفاده از منظره یاب در عکاسی توسط گروه ها فهرست، و به کلاس ارائه شود.

جمع بندی مطالب پای تخته نوشته شود.

گام پنجم : تصاویر دوربین های قدیمی و جدید به دانش آموزان نشان داده، و از آنها خواسته می شود تا به سؤال، با مشورت گروه پاسخ دهند: دوربین های قدیمی با دوربین های جدید، چه تفاوتی دارد؟

نقطه تأکید

درس سوم

هدف درس

■ درک و دریافت مفهوم نقاط طلایی

انتظارات عملکردی

- در عکاسی خود ترکیب بندی مناسب را انتخاب کنند.
- در عکس های مختلف بهترین کادربندی را انتخاب و بررسی کنند.
- از تقسیمات افقی و عمودی در عکاسی استفاده کنند.

شرح موضوع

این مبحث در عکاسی پایه هشتم به تفصیل بیان شده است و با توضیحات معلم کامل می شود؛ اما دانش آموزان پایه هفتم باید به صورت تجربی به درک مفهوم کادر و ترکیب برسند و به همین دلیل تمرینات ذیل پیشنهاد می شود :

فرایند تدریس

گام اول : در این مرحله ابتدا تصاویری توسط معلم به گروه ها داده شود. از هر گروه خواسته شود تا تصاویر را از لحاظ قرارگیری اجزا در کادر بررسی کنند.

گام دوم : نتایج توسط گروه به کلاس ارائه، و توضیحات تکمیلی توسط معلم داده می شود.

گام سوم : تصاویری در کلاس نمایش داده، و از دانش آموزان خواسته شود تا درباره ترکیب بندی آنها گفت و گو کنند.

گام چهارم : از دانش آموزان خواسته شود در منزل پس از انتخاب یک شیء دلخواه، آن را در قسمت های مختلف کادر قرار دهند و از آن عکاسی کنند (حداقل در ۵ نقطه) و سپس این کار را با دو سه شیء انجام دهند.

گام پنجم : حاصل کار خود را به کلاس بیاورند و آنها را به کمک معلم و دوستان خود تحلیل کنند.

شناخت نور

درس چهارم

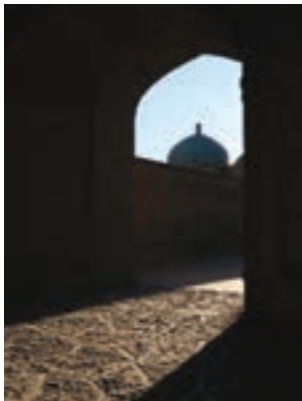
هدف درس

■ درک و شناخت اهمیت نور و نورپردازی در عکاسی

انتظارات عملکردی

■ در عکاسی از زوایای مختلف تابش نور استفاده کنند.

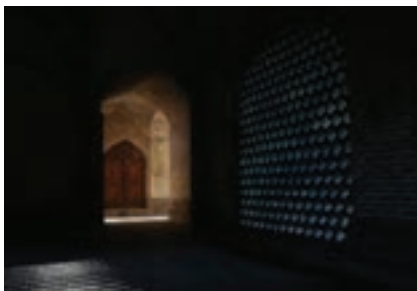
شرح موضوع

■ بدون نور هیچ عکسی، ثبت نمی‌شود. پس بهتر است، قبل از عکاسی کردن با نور آشنا شویم و آن را ببینیم. نور از نظر جنس، می‌تواند منابع طبیعی مثل خورشید و ماه و یا منابع مصنوعی مثل شمع و یا انواع چراغ‌ها باشد. پس در عکاسی می‌توان از نور طبیعی یا مصنوعی و یا ترکیب هر دو استفاده کرد.

■ از نور به عنوان ابزار در عکاسی استفاده کنند.

عکاسان صحنه‌ای را که می‌خواهند عکاسی کنند، ابتدا باید نورسنجی کنند تا بتوانند دوربین خود را تنظیم کنند و یا با انتخاب حالت عکاسی خودکار، این کار اتوماتیک انجام می‌شود.

مسجد جامع قزوین — عکس‌ها از داود نوروزی

در اینجا هدف فقط تنظیم مقدار نور نیست. علاوه بر شدت و مقدار نور باید به کیفیت، رنگ، حالت و زاویه تابش نور نیز توجه شود؛ چراکه نور عنصر مهمی در عکاسی به‌شمار می‌رود. هنگام عکاسی باید به موقعیت‌های نوری مختلف توجه شود. در ساعات مختلف روز به نورها دقت شود. همچنین سایه‌هایی که هر نور تولید می‌کند بررسی شود. وضعیت نوری در

شب، سنجیده شود. همیشه پرسش‌هایی در مورد نور مطرح می‌شود؛ مانند بهترین نور کدام است؟ اینکه چه نوری بهتر است به تصمیم عکاس بستگی دارد که تصمیم بگیرد چگونه عکس را ثبت کند؛ چرا که انتخاب منبع نور، مقدار نور، رنگ نور و ساعتی که عکس ثبت می‌شود، مهم است. بعضی مواقع عکاس گزینه‌ها و زمان محدودی دارد و انتخاب محدود می‌شود؛ اما اگر محدودیت زمان نباشد، بهترین شرایط نور، که سوژه در موقعیت و حالت نوری مناسبی قرار دارد، باید برای عکاسی انتخاب شود.

فرایند تدریس

گام اول: در ابتدا دانش‌آموزان باید بتوانند نور را ببینند. برای این کار بهتر است همه دانش‌آموزان به حیاط مدرسه بروند و از آنها خواسته شود در حال رفتن به حیاط به نورها توجه، و سعی کنند نور و تأثیر آن را بر محیط به یاد بسپارند. در حیاط مدرسه هم این تمرین را انجام دهند؛ سپس از آنها خواسته شود در مورد یافته‌های خود و تأثیر نور بر اجسام و محیط صحبت کنند؛ در ضمن صحبت‌های دانش‌آموزان با توضیحات معلم، مطالب تکمیل می‌شود. سپس از دانش‌آموزان خواسته شود در خانه یا در خیابان، موضوع نور را برای عکاسی ذهنی خود انتخاب کنند و همه جا آن را ببینند. باید به دانش‌آموزان یاد آور شد «که هیچ زمانی به نور به عنوان عنصری جداگانه تا این حد توجه نکرده بودید.» تلاش شود

نه فقط نور بلکه حسی که آن نور بر فضا یا اشیا یا چهره فردی گذاشته است، دقت شود. از آنها خواسته شود این تمرین را هر روز در مسیر خانه و مدرسه انجام دهند و از تجربیات و مشاهدات خود در کلاس گفت‌وگو کنند.

گام دوم: از دانش‌آموزان خواسته شود از یک شیء یا شخص در مکان ثابت با نورهای مختلف عکس بگیرند. عکس‌ها را از لحاظ نوری با هم مقایسه کنند.

گام سوم: از تأثیر نور بر اجسام مختلف در محیط‌های مختلف عکاسی کنند و حاصل کار خود را به کلاس بیاورند.